

Ігор Берест

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ РОЗВИТОК ПРОФСПЛОК СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Розглядається культурно-освітня діяльність українських професійних спілок, яка сприяла вивченню історії та культури населення краю, організації піших мандрівок історичними місцями, що загалом впливало на підвищення значення туризму.

Ключові слова: профспілки, робітники, культурно-освітня робота.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що вибраний період являється часом напередодні Першої світової війни. Професійні спілки активно долучаються до громадської роботи, сприяючи таким чином розвитку культури та освіти в регіоні. Досліджувана проблема має цінне наукове значення, адже дає можливість показати роботу професійних спілок у новому ракурсі.

Наукова новизна полягає у тому, що у публікації на основі об'єктивного і комплексного підходу досліджено період, який передував занепаду Австро-Угорської імперії і фактично був періодом розквіту профспілкового руху в Східній Галичині.

Об'єктом дослідження є культурно-освітні та суспільно-політичні процеси у профспілковому русі регіону довоєнних років.

Предмет дослідження – діяльність професійних спілок у вказаний період як чинник, що сприяв консолідації робітництва Східної Галичини.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі об'єктивного, комплексного аналізу дослідити культурно-освітні процеси населення Східної Галичини, проаналізувати роль профспілок та робітничого руху в кінці ХІХ – першій чверті ХХ ст.

Завдання дослідження ґрунтуються на аналізі основних методів, засобів і роботі проведених профспілками у довоєнні роки.

В другій половині XVIII ст. Річ Посполита, володарка переважної більшості українських земель, перетворилася чи не у найслабшу європейську державу. Як свідчить історія, в 1772 р. вона була розділена між Російською і Австрійською імперіями [1, с.176–177]. Радикальні соціальні реформи австрійської імператриці Марії-Терези та її наступника імператора Йосифа у 70–80 рр. XVIII ст. дали значний поштовх на економічний, політичний й культурно-освітній розвиток краю [2, с.197–198]. Зокрема, скорочення панщини до 30 днів у рік сприяло переміщенню значної маси селянства з аграрного у промислово-виробничий сектор та стихійному формуванню нового робітництва, яке значно різнилося від старого цехового, хоча ще довго зберігало його архаїчні риси.

Професійні спілки та товариства взаємодопомоги на українських землях появилися в складних суспільно-політичних умовах ще на початку XIX ст. і активно почали вирізнятися своєю діяльністю від інших організацій. Окрім захисту соціально-економічних прав та інтересів робітників, вони активно включилися у культурно-освітню роботу. Вона мала на меті ознайомити робітництво з багатою національною та світовою історико-культурною спадщиною краю.

Серед багатьох професійних організацій другої половини XIX ст. на особливу увагу своєю діяльністю заслуговує студентське товариство взаємодопомоги Вищої Крайової школи рільництва, що знаходилась у містечку Дубляни. Його статут у Галицькому намісництві було затверджено 25 квітня 1869 р. [3, арк. 2]. Першим головою товариства було обрано Б.Ругевича, а секретарем К.Шуку [3, арк.72] .

Незважаючи на те, що основною метою товариства була економічна підтримка його членів, культурно-освітня робота набула доволі широкого розмаху. Товариство власними силами сформувало й утримувало бібліотеку і читальню. Серед літератури особливе місце відводилося історичним працям, які допомагали студентам у вивченні історії та культури населення Східної Галичини. Важливе місце займала організація та проведення літературно-музичних вечорів тощо [3, арк. 67–74].

У передвоєнний період та в роки Першої світової війни на території західноукраїнських земель серед національних професійних спілок в плані вивчення історичних пам'яток краю, організації й проведення туристичних мандрівок історичними місцями Прикарпаття можна виділити діяльність профспілки “Взаємна поміч галицьких та буковинських учителів та учительок”, яку було засновано в 1905 р. [4, с.122].

Особливого значення серед галичан мала Спілка Українських Приватних Урядовців Галичини (СУПРУГа) [5, с. 342–343; 6, с. 2380], котра була створена з числа передової західноукраїнської інтелігенції [7, с. 321–322]. В статуті цієї профспілки було записано, що основною її метою в галузі культурно-освітньої роботи є закладання читалень, підтримка їх діяльності, видання фахових часописів, брошур, підручників, сприяння утворенню різноманітних гуртків, які б сприяли підвищенню культури робітників, пізнанню історії рідного краю [4, с. 51]. Часто члени СУПРУГи ставали організаторами піших мандрівок до історико-культурних пам'яток.

Іноді при професійних спілках виникали культурно-освітні товариства. Зокрема, у 1922 р. у Золочеві виникло міжспілкове культурно-освітнє товариство “Поступ” на базі кількох малочисельних місцевих професійних спілок, які налічували лише по 15–17 осіб. Це філії профспілок залізничників, лісових та сільськогосподарських робітників.

У переважній більшості культурно-освітні товариства при профспілках використовувались не лише для самоосвіти трудящих, а й для пропаганди національно культурного надбання українського народу. Таку роботу плідно вела Культурна ліга, яка виникла при професійній спілці деревообробних робітників у Ковелі. Завдяки Культурній лізі профспілка деревообробників перетворилася на головну у місті в питаннях культурного життя і вела за собою усі професійні спілки повітового містечка [4, с. 52].

Також на початку ХХ ст. одним із центрів об'єднання українського міщанського стану, ремісничих робітників було товариство “Зоря” – одне з найстаріших українських товариств Львова, яке виникло при підтримці В. Нагірного,

А. Скородинського, К. Левицького, Ю. Романчука [8, с. 236]. Львівська “Зоря” займалася поширенням освіти і культури серед робітничої верстви, підтримувала їхні вимоги, опікувалася ремісничою молоддю, сприяла розвитку промисловості. Вона поширила свою діяльність на усі регіони Галичини, де створила близько 30 філій [9, с. 13].

Подібні функції виконувало товариство “Сила” під керівництвом Я. Петріва, П. Музики, В. Нагірного. Воно згуртувало національно-свідоме українське робітництво та відстоювало його соціальні й національні права, враховуючи інтереси всього українського суспільства. Учасники об’єднувались в окремі секції, які гуртували робітників за професійними ознаками (столярів, металістів, кравців, шевців, будівельників), культурно-освітнім характером діяльності (робітничий університет, хор, театр, бібліотека, мандрівки) тощо [9, с. 13].

Активну культурно-освітню діяльність вела професійна організація українського студентства. Її виникнення і робота були тісно пов’язані із захистом права на одержання вищої освіти, боротьбою проти наступу польського режиму на українське шкільництво, обмеження доступу українців до знань та навчання рідною мовою [4, с. 53].

Крім українських професійних спілок, велику культурно-освітню роботу в Східній Галичині в зазначений період проводили польські, німецькі (австрійські), єврейські професійні спілки, що може стати предметом окремої наукової розвідки. Зокрема, серед єврейських профспілок найбільше значення в культурній та освітній роботі належало професійній спілці єврейських артистів, що виникла у Львові в 1920 р. і діяла під керівництвом Ізидора Бамбаха. Вона мала свої філії в Дрогобичі, Кракові та Львові [4, с. 52].

Загалом, на початок ХХ ст., у порівнянні з польським, австрійським, єврейським робітничим рухом, організаційний розвиток українського робітництва був значно слабшим. У процесі створення й діяльності українські профспілкові товариства не користувалися підтримкою від державних установ, а лише на хвилі національного самоусвідомлення

намагалися показати самобутність української історії та національної культури.

Список використаних джерел

1. Мицик Ю.А., Бажан О.Г., Власов В.С. Історія України. З найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К.: Вид-во дім “Киево–Могилянська академія”, 2008. – 591 с.
2. Лазарович М. Ілюстрована історія України. – Тернопіль: Джура, 2007. – 470 с.
3. ЦДАУ у м. Львові, ф.146 (Галицьке намісництво), оп.25, спр.13 (Справа про затвердження та зміни статуту товариства взаємодопомоги студентів сільськогосподарської академії в м. Дубляни), 225 арк.
4. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817 – 1939). – Дрогобич: Відродження, 1995. – 126 с.
5. Західно-українська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаї / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. ред. Ярослав Ісаєвич; упоряд.: Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр. – Львів. 2009. – 350 с.
6. Гасенко Ф. Професійні спілки // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. – Т.6.
7. Берест Р. Професійні спілки на західноукраїнських землях у міжвоєнний період // Нариси історії профспілкового руху в Україні. – К., 2002. – 731 с.
8. Пасіцька О. Товариство українських ремісників, промисловців і торговців “Зоря” (1884–1939 рр.) // Науковий і культурно–просвітній краєзнавчий часопис «Галичина» 2011. Ч. 18–19. – С. 233–238
9. Пасіцька О. Українське робітництво Львова у 20–30 рр. XX ст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Львів, 2011. – 20 с.

Berest I.

CULTURAL-EDUCATIONAL DEVELOPMENT OF TRADE UNIONS IN EASTERN GALICIA LATE XIX – EARLY XX CENTURIES

Considered the cultural-educational activity of Ukrainian trade unions, which resulted in the studies of history and culture of the region population, hiking trips to historical places, in general influenced the increasing importance of tourism.

Key words: *trade unions, workers, cultural and educational work.*